

դիմացը. հոն 16 ֆար օրհնեցին ըստ սովորութեան՝ նախ ջրով և ապա զինեալ լուսնալով, և տւին 16 դպրի ձեռք, յորոց 12-ը գնացին եկեղեցւոյ հիման համար փորում փոսին մէջ իրենց համար անմանեալ տեղերը կանգնեցան կեցան, և 4-ը Ուսումնարանին հիմանը մէջ: Պատշաճական օրհնութիւններէն էեւ Առաջնորդը իշաւ քափօրով հիմանց փոսը և մի առ մի օծեց սուրբ մեռնով այն ֆարերուն ամէն մէկը՝ մէյմէկ սուրբ առաքելոյ անունով, Ուսումնարանին ֆարերն ալ յանուն սրբոյ հօրն մերոյ Դրիգորի Լուսաւորչին, Մեծին Ներսէսի, Սահակայ Պարթեւի և Մեսրոպայ վարդապետի: Յետոյ իւրաքանչիւրը մէյմէկ մամուր պատտառի մէջ պատատելով համբուրեց, ու քալեց անոնց համար նշանակուած տեղերը, որմնադիր գործաւորներն ալ մէկէն ի մէկ անոնց վրայ ֆարով մէյմէկ ֆաշ բանեցան:

Դարձեալ ժողովուեցան վրանին տակը, և հոն մնացեալ ընթերցումներէն ու աղօթքները կատարելէն էեւ դարձաւ Առաջնորդն առ ժողովուրդը, և համառօտ ֆարով մը հասկըցուց այն արարողութեան խորհուրդը. յիշեցուց ամենուն քէ այսպիսի աստուածահանոյ և օգտակար մեծամեծ շինուածոց հաստատութիւնը ոչ քէ անոնց նիւթական հիման խորութիւնն ու ամուրթիւնն է, այլ հիմնարկողաց հաւատքը և քարեպաշտութիւնն է, առանց որոյ հիմունք չկան որ շէտկուին, ֆարինք չկան որ շփերին ու աշխարհիս շորս հովերովը երկրիս երեսը շքուին: Այս յորդորանքը ընդարձակելէն էեւ՝ ցուցուց Ուսումնարանին աշակերտներն ու ըսաւ շարականին խօսովը. «Սոքա են ֆարինք սուրբ հիմնեցեալ ի յերկրի, զոր կանխաւ տեսալ գուշակեաց մարգարէն.» և համառօտ կերպով յիշատակեց քէ նորակառոյց Ուսումնարանին հաստատութեանն ու քարեյաջող պայծառութեանը մի միայն ապահովութիւն և առհաստատ պիտի ըլլայ աշակերտաց առած քարեպաշտական և ազգասիրական դաստիարակութիւնը. և վերջացուց ֆարով՝ օրհնելով զքարերաւ հիմնադիրը և զժողովուրդն՝ ևս և ի դիմաց նորբնիս Վեհափառ Կաթողիկոսին, և յորդորելով զամենք ի սէր և ի միաբանութիւն ի փառս Աստուծոյ և ի պայծառութիւն Ազգիս: Յէտ այնորիկ Ուսումնարանին աշակերտներէն երկուր մէյմէկ համառօտ նստել կարդացին հայերէն և ռուսերէն: Ուսումնարանին շէնքին իւր 500 աղֆաշի համար կերակուր և ըմպելիք պատրաստել տուած էր քարերաւ Հիմնադիրը, և այսու ֆրիսոնեակալայել քարեգործութեամբ վերջացաւ այն օրուան անմոռանալի հանդէսը:

ԲԱՅՈՒՄՆ

ԽԱՆԻՊԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻՆ.

Տպագրութեան հրաւարի արուեստին օգուսները նանաշող մարդիկ ամէն ժամանակ մեծ ուրախութիւն ունեցէր են երբ նորանոր տպարաններու բացուիլը տեսէր են. վասն զի զիսէն որ տպարանը յորդաբողիս աղբիւր է լուսոյ, կրթութեան, զիտութեանց և արուեստից: Այս ուրախութիւնը ունեցաւ անուշահաւ մեր սիրելի ազգը, և մասնաւորապէս Ռուսաստանի Հայկազունք, լսելով քէ նոր տպարան մի ևս անա թեոդոսիոյ մէջ բացուեցաւ՝ Վեհափառ Կաթիւր հրամանաւր, և ազգասէր խալիպեան Յարութիւն իշխանաւորին առաջածնուն նպատակը:

Խալիպեան տպարանին բացման օրհնութիւնը կատարուեցաւ մայիսի 19-ին առաջի հիմնադրին և հրաւիրեալ ժողովրդականաց: Օրհնութեան վերջը հետագայ նուազը տպուեցաւ ներմակ մատնետալ կերպասի վրայ ու խալիպեան իշխանին ձեռքը տրուեցաւ.

Ի ՆԱԽԱԿԱՏԻՍ ԽԱՆԻՊԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻՆ ԹԵՂՈՒՍԻՈՅ

ԱՌ ԲԱՐԵՐԱՐ ՀԻՄՆԱԳԻՐ ՆՈՐԻՆ

ՆՈՒԱԳ ՆԱԽԸՆԾԱՅ.

Անա նշոյ ճանաչազեղ հատեալ բանին ի հրատէ
Ջոր են երոյց, այն որ ասաց, — Եղեցի յոյս — և եղիւ.
Քան զարեւելի ըսքանցելի սա զմեզ մտայ փարատէ,
Եւ զաղջամուղ զինն անագին ի դրախտ փոխէ շուրջ զերբի:

Անա բարբառ քաղցրանդազ ի գերանշաղ քրնարաց,
Քան զիրիւսի և ըզինեայ երգարանաց ձայնս ազղոյ.
Եւ յայս առաջ բարբ ապատումք ընդկանան ամենեայ,
Եւ մարդաշատ քաղաքս ինքնին սարքսան վեմք արաստոյ:

Մովսիսական ջրով զայտեալ, ի մեզ աղով Մեսրոպայ,
Կարկաշատան շինչ վրտակաց ահա աղբիւր յորդանոս.
Սովիւր արբեալ ըզմայնեալ նախանձելին երկուայ:

Եւ ի՞նչ ըզքեզ աստ յօրինեաց, պե՛տ խանձարուրք համբաւոց,
Կամ ի զաղբիւս, ըզքնարս, ըզյոյս մեզ պարգեւէ հրաշագան. —
Ում նախընձայս ձօնի բերբիկ, վե՛հն Յարութիւն Խալիպեան:

Ի 19 Մայիսի, 1899—ՌՅԸ

Ի Թեոդոսիա:

Յետոյ տպարանին գլխաւոր գրաւարը, Յովհաննէս դպիր Տէր-Աբրահամեան, վայելուշ նառ մը կարդաց՝ որ իւր շարադրածն ու տպածն էր. և ապա տպարանին վերաշտուշը Պարոն Շաիր Ռուսերէն նառ մը կարդաց, յորում մասնաւորապէս այս տպարանին ապագայ օգուսները կրնկարագրէր՝ որոց կապասէ մեր ազգը: Եւ յիշաւ:

Ազգային տպագրութիւնք, ազգային օրագիրք, ազգային ուսումնարանք, սոքա միայն են նաեւ այսօրուան օրս ամենայն Հայկազանց ներկայ և ապագայ յառաջադիմութեան յուսոյն խաղիսները,

որպէս եւ սոքա եղեր են մինչեւ ցայժմ իրենց ազգային լեզուն փոքր ի շատե պահպանող գործիքներ: Ուսի եւ մեր ազգը երախտապաշտ է, եւ իւր երախտագիտութիւնը շատ անգամ յայտնէր է՝ անոնց՝ որ քեհին ասէն եւ քեհնոր ժամանակներս սպագրութեան արուեստը մեծապէս ծաղկեցուցեր են:

Ուրախանամք ուրեմն եւ մեք որ նոր գործարան մի եւս բացուեցաւ՝ ազգիս մէջ լուսաւորութեան եւ միաբանական սիրոյ գործիքներ տարածելու, եւ բարեմաղքեմք նաեւ սմա յաջողութիւն եւ գործունեութիւն:

Ռուսաստանի այս կողմերս, երեւնահանգեան Վինակի մը քանդակինց հազար Հայ ժողովուրդը — Փէրայուրիկն ու Մոսկուային դուրս — մինչեւ ցայժմ եւ ոչ մէկ սպարան մը ունէր. այս կողմերս զիւր գրեթէ չկար, զիւր կարգացող սակաւ, իսկ զիւր շարադրող ամենեւին: Շատցրեմքք ուրեմն կարգացողներն ու գրողները, շատցրեմքք գրեթէ, եւ կտեսնեմքք անուշտ քիչ ժամանակի մէջ այս սպարանին եւս մեծամեծ օգուտները:

Ապաքեն խալիպեան ազգային Ռուսմանարանին մեզի տուած յոյսերէն մէկն ալ այս է՝ որ միջին բնօր մասենագիրներն ու քաջ բարգմանիքներ շատ պիտի ելլեն ժամանակաւ. իսկ զիւր եւ օրագիր կարգացող ժողովուրդ՝ պիտի բլլան ի հարկէ ասէնով այս Վինակիս իւրաքանչիւր քաղաքաց ժողովրդական դպրոցներուն աւակերները. անա մասնաւորապէս ալ նոցա համար է այս սպարանիս բացուիլը: Բայց այժմէն կժամուցանեմքք ամենայն ազգասիրաց եւ ուսում-

նասիրաց՝ որ այս սպարանը սիրով կընդունի եւ կըսպագրէ ամեն տեսակ գրուածքներ, բաւական է որ օգտակար ճանաչուին անոնք ազգիս մշակուր եւ բարոյական յառաջադիմութեանը, հակառակ շինին Տերութեան օրենքներուն, եւ համաձայն զանունն բնդհանրապէս մեր նպատակին եւ աշխատութեանցը: Իսկ սպագրութեան համար պէտք եղած ծախքը հոգալուն զլիսաւոր պայմանները ասոնք են.

ա) Տպարանը շախաւոր եւ օրինաւոր զին մը կտրելով կընէ կենդանի հեղինակներէն անոնց գրուածքները, իւր ծախքը կտպէ, կլանառէ, եւ վաստակին կտար դարձեալ հեղինակներուն կուտայ տարուէ տարի:

բ) Եթէ գրուած մը շատ սրբագրութեան կարօտ է, տպարանը յանձն կառնու այն գրուածքը սրբագրել տալ, եւ տպագրութեան ծախքն բնէլ. յետոյ վաստակին կտար կամ մէկ մասը միայն կուտայ հեղինակին, բայց բնագրին համար ստակ շատ եւ շքեր զայն:

գ) Տպարանը կտպագրէ, ինչպէս որ յայտնի է, նաեւ այնպիսի գրքեր ու գրուածքներ՝ որոց տպագրութեան ծախքը իւրաքանչիւր հեղինակ կամենայ ինքն բնէլ, եւ յետոյ իւր շահուն համար վանառէլ:

դ) Տպագրութեան համար եղած գրագրութիւնները ուղղակի պիտի յուղարկուին տպարանին գրանցոյ՝ այս վերնագրով.

Ի Գրանց Խալիպեան Տպարանին, ի Թոնոյոսիս, եւ Ռուսերէն այսպէս.

Въ Контору Типографии Армянскаго Халибовскаго Училища, въ Θεοδοσίαν.

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ, ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱՅՂ ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐ ԲՆԱԿՈՂ ՀԱՅՈՑ ՎԵՐԱՅ:

Հայք, որ հին ասէնք իրենց բուն հայրենիքը կը բնակէին, այսինքն Այրարատայ շրջակայ տեղերը, Երասխ, Կուր, Տիգրիս եւ Եփրատ գետերուն մօտ, եւ բոլոր մէկէն 15 միլիոնէն մինչեւ 20 միլիոնի կհասնէին, զանազան քաղաքական դիպումանոց պատճառաւ ցրուած են այժմ բոլոր աշխարհիս երեսը: Նոցա այնպիսի ցիրուցան վիճակը, որով զանազան տերութեանց մէջ այլեւայլ պայմաններով քաղաքական կեանք կանցրեն, մեծ դժուարութիւն կուտայ իրենց նկարագրութիւնն բնդհանուր եւ ամբողջ կտրելով մը յօրինել ուզողին. բայց որովհետեւ մեր նպատակը այն չէ որ միայն Հայոց մէջ տարածեմքք նշմարութեան նշոյլը եւ եւրոպական լուսաւորութեան պտուղները, այլեւ յայտնեմքք լուսաւորեալ աշխարհիս այն ամենայն զիտելիքներն որ բնդհանրապէս հետաքրքրական

տեղեկութիւնք են Հայաստանի պատմութեանը եւ անոր այժմեան բնակչացը վերայ, ուսի այս յօդուածովս ուզեցինք առ այժմ սուղ՝ այլ որչափ կարելի է նիւղ տեղեկութեամբ համառօտ վիճակագրական եւ ազգագրական ուրուագիծ մը տալ Տանկաստան, Ռուսաստան, Պարսկաստան եւ այլ զանազան տեղեր բնակող Հայոց վերայ:

Պարսիկք, Արաքսիք, Թաքարք, Թուրք եւ Օսմանեանք հետ զիտէ Հայաստանը բանդեցին, աւերեցին, կործանեցին, եւ անոր բնակիչները գերի բրին: Այսու ամենայնիւ մինչեւ ցայժմ բազմամարդ քաղաքներ կցնուին Երասխ գետին բնդարձակ եւ բարեբեր հովիտ մէջ՝ զոր Հայերը բնդեր էին իրենց գործունեութեանը կեդրոն, եւ անոր վրայէն Արեւելիք բար-